Mistä on musiikki tehty?

Musiikin teoriaa harrastajille ja kiinnostuneille kuuntelijoille

Teksti: Roope Aarnio
Piirros: Veera Juutinen

Pelimannimusiikin fraseerausta oppimaan

Fraseeraus tarkoittaa melodialle tehtävää rytmistä muuntelua. Nuotteja voi soittaa eri mittaisina ja eri painotuksin. Fraseeraamalla tuodaan julki musiikillinen viitekehys, aikakauden, kulttuurin, yhteisön tai yksilön tyyli.

Vaikka ohjeita fraseeraamisesta pelimannityyliin löytyy jonkin verran kirjoista ja internetistä, on paras tapa oppia kuitenkin kuunteleminen ja matkiminen.Täytyy soittaa, laulaa ja tanssia. Tyylin hallitsevan mestarin kanssa soittaminen opettaa valtavasti. Myös tanssiminen ja tanssin säestys avaa asiaa, koska fraseeraus ja iskuala ovat suoraan yhteydessä tanssiin. Pelimannimusiikin tyyli on kehittynyt tanssin ja tanssittavuuden ehdoilla. Valssia, sottiisia, polskaa, polkkaa tai masurkkaa on helpompi fraseerata, kun on kokemus siitä, miltä niiden tanssiminen tuntuu.

Pelimannimusiikin fraseerauksesta löytyy paljon rytmistä analysoitavaa. Bebop-musiikin fraseeraus on helposti yksinkertaistettavissa kolmimuunteisuuteen ja heikkojen kahdeksasosien painottamiseen. Pelimannimusiikissa fraseeraus on monimuotoisempaa ja vaihtelevampaa, jopa soittajakohtaista, eikä siis kovin helposti yksinkertaistettavissa. Muuntelu ja variaatio on keskeinen ilmiö myös fraseerauksen osalta. Kaavamainen rytmiikka kuulostaa usein liian mekaaniselta, vaikka olisikin pelimannityylin mukainen. Lisäksi jokaisella soittajalla on oma tyylinsä. Kuitenkin joitain yleistettäviä ilmiöitä on havaittavissa.

Iskuala erottaa tanssityylit toisistaan. Tahtilajin ja tanssityylin yhdistävät painotukset luo jokaiselle tyylille ominaisen svengin. Aihetta käsiteltiin edellisessä numerossa.

Puntitus on pelimanniviulismin keskeinen tyylikeino. Siinä korostetaan jousella myös iskualan heikkoja tahdinosia, jotta tanssilajin syke ja pulssi tulee kunnolla esille, pitkissäkin nuoteissa. Puntitus saadaan aikaan jousen nopeutta ja painetta lisäämällä.

Synkooppijousitus korostaa myös tanssittavaa sykettä. Jousen suunnanvaihdoilla heikkojen tahdinosien aikana tuodaan painottomat 16- tai 8-osanuotit esiin.

Hienorytmiikka (mikrorytmiikka) selkeyttää rytmin tanssittavuutta. Siinä vaihdellaan 16-osanuottien pituutta. Vahvat tahdinosat fraseerataan lyhyempänä kuin heikot, tai toisinpäin. Molemmat tavat tuo tanssiillista selkeyttä rytmiin. Kansanmusiikissa variointi on yleistä, joten eri painotukset saattavat vaihdella jopa saman tahdin aikana.

Pelimannimusiikille tyypillisiä fraseerauskeinoja nuotille kirjoittaessa yksityiskohtien runsaus tekisi nuotista lähes lukukelvottoman. Siksi tyylintuntemus on tärkeää. Fraseerauksen opetteluun suosittelen kappaleen laulamista fraseerausta imitoivilla tavuilla. Menetelmää voisi kutsua ”takittamiseksi”, koska tavut ”Ta-ki-Ja-ki” toistuu siinä usein. Minkä tahansa kappaleen voi ”takittaa” kansanmusiikin asuun. Kolmella eri tavulla saa jo idean tanssittavan pelimannityylin mukaisesta fraseerauksesta. Menetelmä jalostuu ja kehittyy koko ajan, mutta periaate on kiteytettynä tässä:

Vahva tahdinosa, iskualan alku
”Ta” (variaatio: tan, tai, tak)
Heikko tahdinosa, synkooppijousi
”**Ki”** (variaatio: kii, ka)
Muu vahva tahdinosa, puntti
”Ja” (variaatio: jan, jaa)

Uusi kappale kannattaa sanoittaa ja laulaa näillä tavuilla, jotta pääsee käsiksi fraseeraukseen. Täytyy toki ymmärtää mikä on kulloisenkin tyylilajin iskuala, ja siksi voi olla tarpeen muuttaa nuottikuvan kirjoitusasua ja tahtilajia. Valssit voi ajatella 3/8 tahtilajissa 16-osanuotteja käyttäen, samoin triolipolskat voi ajatella esim. 2+4+3/16 tahtilajissa. Nuottiesimerkeistä hahmottaa miten homma tapahtuu käytännössä. Opettele seuraava uusi kappale ensin takittamalla, ja siirrä sitten fraseeraus omalle instrumentillesi. ■

Lisää aiheesta netistä:
www.kamulaari.fi/puntti
www2.siba.fi/mutkac vnkivera/tulkinta.html
Lisää nuotteja: www.kansanmusiikki-lehti

Fraseerauksen takittaminen

= taa-aa
= taa
= taa-jaa
= taa-jaa-jaa
= ta-ki
= ta-ki-ja
= ta-ki-ja-ki

A-duuri siliävalssin b-osa muunnettuna 3/8-tahtilajiin (iskualaan) ja takitettuna fraseerausopin mukaan

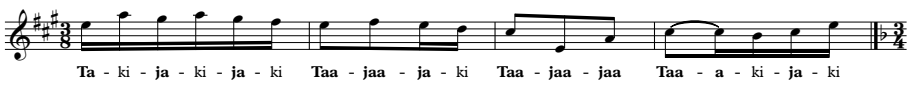

Maalarin Franssin sottiisi

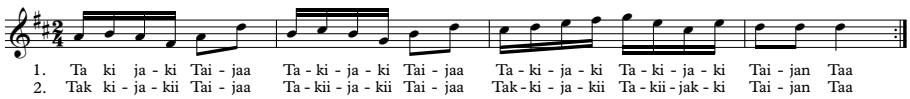

Tavujen variointi alemmalla rivillä tuo esiin rytmistä vaihtelua, joka nuottikuvana näyttäisi enemmän tältä:

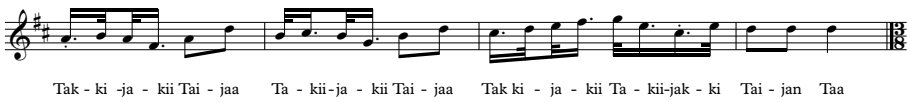
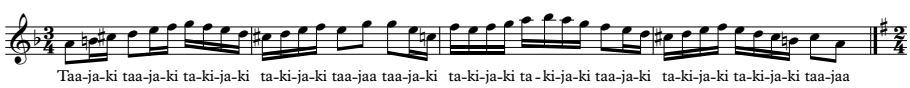
Haudanmaan morsiuspolska